

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (όγδοο τμήμα)

της 2ας Δεκεμβρίου 2010*

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-422/09, C-425/09 και C-426/09,

με αντικείμενο αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Συμβούλιο της Επικρατείας (Ελλάδα), με τις από 12 Μαΐου 2009 αποφάσεις, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 28 Οκτωβρίου 2009, στο πλαίσιο των δικών

Βασιλική Στυλιανού Βανδώρου (C-422/09),

Βασίλειος Αλεξάνδρου Γιανκούλης (C-425/09),

Ιωάννης Γεωργίου Ασκοξυλάκης (C-426/09)

κατά

Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων

* Γλώσσα διαδικασίας: η ελληνική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (όγδοο τμήμα),

συγκείμενο από τους K. Schiemann (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, L. Bay Larsen και C. Toader, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Mengozzi
γραμματέας: K. Malacek, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 23ης Σεπτεμβρίου 2010,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την Ε. Σκανδάλου,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους Γ. Ζαββό και Η. Støvlbæk,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Οι αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορούν την ερμηνεία των άρθρων 1, στοιχείο ε', και 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών (ΕΕ 1989, L 19, σ. 16), όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 2001/19/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 2001 (ΕΕ L 206, σ. 1, στο εξής: οδηγία 89/48).
- 2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο εκδικάσεως των διαφορών μεταξύ, αφενός, των Β. Βανδώρου, Β. Γιανκούλη και Ι. Ασκοξυλάκη, και, αφετέρου, του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων με αντικείμενο ορισμένες αποφάσεις του Συμβουλίου Αναγνώρισης Επαγγελματικής Ισοτιμίας Τίτλων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (στο εξής: ΣΑΕΙΤΤΕ). Με τις αποφάσεις αυτές το ΣΑΕΙΤΤΕ εξάρτησε το δικαίωμα των αιτούντων στην κύρια δίκη να εξασκήσουν στην Ελλάδα τα επαγγέλματά τους, τα οποία δικαιούνται να ασκούν σε άλλα κράτη μέλη, από μέτρα αναπληρώσεως, ήτοι από δοκιμασία επάρκειας ή πρακτική άσκηση προσαρμογής.

Το νομικό πλαίσιο

Η νομοθεσία της Ενώσεως

- 3 Από την τρίτη και την τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 89/48 προκύπτει ότι σκοπός της είναι η εφαρμογή ενός γενικού συστήματος αναγνώρισεως των διπλωμάτων το οποίο θα διευκολύνει, για τους Ευρωπαίους πολίτες, την άσκηση όλων των επαγγελματικών δραστηριοτήτων για τις οποίες απαιτείται, εντός του κράτους μέλους υποδοχής, η κατοχή διπλώματος μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσσεως, εφόσον κατέχουν διπλώματα τα οποία τους προετοιμάζουν για τις δραστηριότητες αυτές, πιστοποιούν την ολοκλήρωση τριετούς τουλάχιστον κύκλου σπουδών και έχουν χορηγηθεί εντός άλλου κράτους μέλους.
- 4 Το άρθρο 1 της οδηγίας 89/48 ορίζει:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας νοείται:

- α) ως δίπλωμα, οποιοδήποτε δίπλωμα, πιστοποιητικό ή άλλος τίτλος ή οποιοδήποτε σύνολο τέτοιων διπλωμάτων, πιστοποιητικών ή άλλων τίτλων:
 - που έχει χορηγηθεί από αρμόδια αρχή κράτους μέλους, η οποία έχει οριστεί σύμφωνα με τις νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις του εν λόγω κράτους μέλους,

- από το οποίο προκύπτει ότι ο κάτοχός του έχει περατώσει με επιτυχία κύκλο μεταδευτεροβάθμιων σπουδών διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών, ή μερική παρακολούθηση ισοδύναμης διάρκειας σε πανεπιστήμιο ή ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα ή άλλο ίδρυμα ισότιμου επιπέδου και, ενδεχομένως, ότι έχει περατώσει με επιτυχία την επαγγελματική εκπαίδευση που απαιτείται επιπλέον του κύκλου μεταδευτεροβάθμιων σπουδών και,

- από το οποίο προκύπτει ότι ο κάτοχός του διαθέτει τα απαιτούμενα επαγγελματικά προσόντα για να αναλάβει ή να ασκήσει επάγγελμα που είναι νομοθετικά κατοχυρωμένο στο εν λόγω κράτος μέλος,

εφόσον η εκπαίδευση που πιστοποιείται από το εν λόγω δίπλωμα, πιστοποιητικό ή άλλο τίτλο έχει πραγματοποιηθεί κατά το μεγαλύτερο της μέρος στην Κοινότητα, ή εφόσον ο κάτοχός του έχει τριετή επαγγελματική πείρα που βεβαιούται από το κράτος μέλος το οποίο έχει αναγνωρίσει ένα εξωκοινοτικό δίπλωμα, πιστοποιητικό ή άλλο τίτλο.

[...]

[...]

- γ) ως νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα, η δραστηριότητα ή το σύνολο νομοθετικά κατοχυρωμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων που αποτελούν το επάγγελμα αυτό σε ένα κράτος μέλος·

δ) ως νομοθετικά κατοχυρωμένη επαγγελματική δραστηριότητα [νοείται] η επαγγελματική δραστηριότητα για την πρόσβαση στην οποία, την εξάσκησή της ή για ένα τρόπο εξασκήσεώς της, σε ένα κράτος μέλος απαιτείται, αμέσως ή εμμέσως, βάσει νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων, η κατοχή διπλώματος. Τρόπους εξασκήσεως μιας νομοθετικά κατοχυρωμένης επαγγελματικής δραστηριότητας συνιστούν ιδίως:

— η εξάσκηση δραστηριότητας υπό επαγγελματικό τίτλο, εφόσον η χρήση αυτού του τίτλου επιτρέπεται μόνον στους έχοντες δίπλωμα που καθορίζεται από νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις,

— στον τομέα της υγείας, η εξάσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας, εφόσον για την επ' αμοιβή εξάσκηση αυτής της δραστηριότητας, ή/και την επιστροφή των ιατρικών δαπανών, απαιτείται σύμφωνα με το εθνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης η κατοχή διπλώματος.

[...]

ε) ως επαγγελματική πείρα, η πραγματική και νομική άσκηση του σχετικού επαγγέλματος σ' ένα κράτος μέλος·

στ) ως πρακτική άσκηση προσαρμογής, η άσκηση νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος που πραγματοποιείται στο κράτος μέλος υποδοχής υπό την ευθύνη αναγνωρισμένου επαγγελματία και που συνοδεύεται, ενδεχομένως, από συμπληρωματική εκπαίδευση. Η πρακτική άσκηση υπόκειται σε αξιολόγηση. Οι λεπτομερείς κανόνες της πρακτικής άσκησης και της αξιολόγησής της καθώς και το νομικό καθεστώς του ασκούμενου μετανάστη καθορίζονται από την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους υποδοχής. [...]

- ζ) ως δοκιμασία επάρκειας, έλεγχος που αφορά αποκλειστικά τις επαγγελματικές γνώσεις του αιτούντος, ασκείται δε από τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους υποδοχής με σκοπό να εκτιμηθεί η ικανότητα του αιτούντος να εξασκήσει νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα στο εν λόγω κράτος μέλος.

Για τη διενέργεια του ελέγχου αυτού, οι αρμόδιες αρχές, με βάση τη σύγκριση της εκπαίδευσης που απαιτεί το κράτος μέλος υποδοχής με την εκπαίδευση του αιτούντος, καταρτίζουν κατάλογο των τομέων γνώσεων οι οποίοι δεν καλύπτονται από το δίπλωμα, ή τον (τους) τίτλο(-ους) που επικαλείται ο αιτών.

Στη δοκιμασία επάρκειας πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι ο αιτών είναι αναγνωρισμένος επαγγελματίας στο κράτος μέλος καταγωγής ή προέλευσής του. Η δοκιμασία αυτή καλύπτει τομείς γνώσεων που επιλέγονται μεταξύ εκείνων που περιλαμβάνονται στον κατάλογο και των οποίων η γνώση αποτελεί βασική προϋπόθεση για την εξάσκηση του επαγγέλματος στο κράτος μέλος υποδοχής. Η εν λόγω δοκιμασία μπορεί επίσης να καλύπτει τη γνώση της δεοντολογίας που ισχύει για τις οικείες δραστηριότητες στο κράτος μέλος υποδοχής. Οι λεπτομερείς κανόνες της δοκιμασίας επάρκειας καθορίζονται από τις αρμόδιες αρχές του εν λόγω κράτους μέλους, τηρουμένων των κανόνων του κοινοτικού δικαίου.

[...]»

- 5 Κατά το άρθρο 2, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 89/48, αυτή εφαρμόζεται στους υπηκόους κράτους μέλους οι οποίοι επιθυμούν να ασκήσουν ως ελεύθεροι επαγγελματίες ή μισθωτοί, νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα σε κράτος μέλος υποδοχής.

- 6 Το άρθρο 3, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', της οδηγίας 89/48 προβλέπει:

«Όταν, στο κράτος μέλος υποδοχής, η πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα ή η εξάσκησή του προϋποθέτει την κατοχή διπλώματος, η αρμόδια αρχή δεν μπορεί να αρνείται σε υπήκοο κράτους μέλους την πρόσβαση στο επάγγελμα αυτό ή την εξάσκησή του, υπό τους ίδιους όρους με τους ημεδαπούς, επικαλούμενη την έλλειψη προσόντων:

- α) αν ο αιτών κατέχει το δίπλωμα που επιβάλλεται από άλλο κράτος μέλος για την πρόσβαση στο εν λόγω επάγγελμα ή την εξάσκησή του στο έδαφός του και το οποίο έχει ληφθεί σε ένα κράτος μέλος, [...]».

- 7 Δυνάμει του άρθρου 4 της οδηγίας 89/48:

«1. Το άρθρο 3 δεν θίγει την ευχέρεια του κράτους μέλους υποδοχής να απαιτεί επίσης από τον αιτούντα:

- α) να αποδεικνύει ότι διαθέτει επαγγελματική πείρα, όταν η διάρκεια της εκπαίδευσης την οποία επικαλείται, σύμφωνα με το άρθρο 3, στοιχεία α' και β', είναι κατά ένα τουλάχιστον έτος κατώτερη από τη διάρκεια που απαιτείται στο κράτος μέλος υποδοχής. [...]

[...]

β) να πραγματοποιήσει πρακτική άσκηση προσαρμογής, επί τρία έτη κατ' ανώτατο όριο, ή να υποβληθεί σε δοκιμασία επάρκειας:

- όταν η εκπαίδευση την οποία έχει λάβει, σύμφωνα με το άρθρο 3, στοιχεία α' και β', αφορά τομείς γνώσεων ουσιωδώς διαφορετικούς από εκείνους που καλύπτονται από το δίπλωμα που απαιτείται στο κράτος μέλος υποδοχής, ή

[...]

Εάν το κράτος μέλος υποδοχής προτίθεται να απαιτήσει από τον αιτούντα να παρακολουθήσει πρακτική άσκηση προσαρμογής ή να υποβληθεί σε δοκιμασία επάρκειας, οφείλει να εξακριβώσει πρώτα εάν οι γνώσεις που απέκτησε ο αιτών από την επαγγελματική πείρα του είναι ικανές να καλύψουν, πλήρως ή εν μέρει, την ουσιώδη διαφορά που αναφέρεται στο πρώτο εδάφιο.

Εάν το κράτος μέλος υποδοχής κάνει χρήση αυτής της δυνατότητας, οφείλει να παρέχει στον αιτούντα την επιλογή μεταξύ πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής και δοκιμασίας επάρκειας. Στην περίπτωση επαγγελματών, η εξάσκηση των οποίων απαιτεί επακριβή γνώση του εθνικού δικαίου και ως προς τα οποία η παροχή συμβουλών ή/και συνδρομής σε θέματα εθνικού δικαίου αποτελεί ουσιώδες και σταθερό στοιχείο της ασκήσεως των επαγγελματικών δραστηριοτήτων τους, το κράτος μέλος υποδοχής μπορεί, κατά παρέκκλιση από την αρχή αυτή, να επιβάλλει δοκιμασία επάρκειας ή την πρακτική άσκηση προσαρμογής. [...]

2. Ωστόσο, το κράτος μέλος υποδοχής δεν μπορεί να εφαρμόζει σωρευτικά τις διατάξεις της παραγράφου 1, στοιχεία α' και β'.»

Η εθνική νομοθεσία

Τα μέτρα για τη μεταφορά της οδηγίας 89/48 στο εθνικό δίκαιο

- 8 Σκοπός του προεδρικού διατάγματος 165/2000, της 28ης Ιουνίου 2000 (ΦΕΚ Α' 149), όπως τροποποιήθηκε με τα προεδρικά διατάγματα 373/2001, της 22ας Οκτωβρίου 2001 (ΦΕΚ Α' 251), και 385/2002, της 31ης Δεκεμβρίου 2002 (ΦΕΚ Α' 334) (στο εξής: ΠΔ 165/2000), είναι η μεταφορά της οδηγίας 89/48 στην ελληνική έννομη τάξη.
- 9 Κατά τον τρόπο αυτό, τα άρθρα 2, παράγραφοι 5 και 7, 3, 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', και 5 του ΠΔ 165/2000 επαναλαμβάνουν αντιστοίχως τα προαναφερθέντα άρθρα 1, στοιχεία ε' και ζ', 2, πρώτο εδάφιο, 3, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', και 4 της οδηγίας 89/48.
- 10 Εξάλλου, το άρθρο 10 του ΠΔ 165/2000 προβλέπει τη σύσταση του ΣΑΕΙΤΤΕ ως συλλογικού οργάνου του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, αρμοδιότητα του οποίου δυνάμει του άρθρου 11 του διατάγματος αυτού είναι να αποφαινεται επί των αιτήσεων αναγνώρισεως των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσως που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 89/48.

Τα επαγγέλματα του μηχανολόγου μηχανικού και του ηλεκτρολόγου μηχανικού

- 11 Στην Ελλάδα τα επαγγέλματα του μηχανολόγου μηχανικού και του ηλεκτρολόγου μηχανικού είναι νομοθετικώς κατοχυρωμένα και ασκούνται αποκλειστικώς από μέλη του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος (στο εξής: ΤΕΕ).

- 12 Το προεδρικό διάταγμα της 27.11/14.12.1926, περί κωδικοποίησης των περί συστάσεως του ΤΕΕ κειμένων διατάξεων (ΦΕΚ Α' 430), όπως τροποποιήθηκε από τον νόμο 1486/1984 (ΦΕΚ Α' 161) και το προεδρικό διάταγμα 512/1991, της 30.11/12.12.1991 (ΦΕΚ Α' 190, στο εξής: ΠΔ περί ΤΕΕ), προβλέπει στο άρθρο 2, παράγραφος 1, ότι υποχρεωτικά εγγράφονται ως μέλη του ΤΕΕ όλοι οι έχοντες την ιθαγένεια κράτους μέλους, «διπλωματούχοι του Εθνικού Μετσόβειου Πολυτεχνείου, των πολυτεχνικών σχολών της Χώρας και των ισότιμων σχολών του εξωτερικού μετά τη λήψη της άδειας άσκησης του επαγγέλματος».
- 13 Οι επαγγελματίες αυτοί κατατάσσονται σε εννέα ειδικότητες απαριθμούμενες στο άρθρο 2, παράγραφος 5, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η ειδικότητα του μηχανολόγου μηχανικού αλλά και αυτή του ηλεκτρολόγου μηχανικού.
- 14 Δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 6, του ΠΔ περί ΤΕΕ, ειδικότητες που δεν συμπεριλαμβάνονται σ' αυτές που ορίζει το άρθρο 2, παράγραφος 5, του διατάγματος αυτού εντάσσονται στη συγγενέστερη ειδικότητα. Ανεξάρτητα από αυτό, το μέλος του ΤΕΕ του οποίου η κατάσταση διέπεται από το εν λόγω άρθρο 2, παράγραφος 6, του ΠΔ περί ΤΕΕ έχει τα επαγγελματικά δικαιώματα της ειδικότητας ή μόνο της εξειδίκευσης που αναφέρεται στην άδεια άσκησης επαγγέλματος, όπως καθορίζονται από την εκάστοτε ισχύουσα νομοθεσία.
- 15 Το άρθρο 4, παράγραφος 3, του ΠΔ περί ΤΕΕ ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι το ΤΕΕ διενεργεί τις εξετάσεις, χορηγεί τις άδειες άσκησης επαγγέλματος των μηχανικών, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, και τηρεί τα μητρώα των μηχανικών.
- 16 Στο πλαίσιο αυτό, τα άρθρα 1 και 4 του νόμου 1225/1981, της 30ής και 31ης Δεκεμβρίου 1981 (ΦΕΚ Β' 713), αναθέτουν στο ΤΕΕ την αρμοδιότητα για τη χορήγηση της άδειας ασκήσεως του επαγγέλματος στην Ελλάδα στους διπλωματούχους

μηχανικούς των ανώτατων σχολών του εσωτερικού και ισοτίμων ανώτατων σχολών του εξωτερικού. Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 3, του νόμου αυτού, το ίδιο ισχύει και στις περιπτώσεις των διπλωματούχων μηχανικών ανώτατων σχολών του εξωτερικού με ειδικότητες που δεν είναι αντίστοιχες με αυτές διπλωματούχων μηχανικών ανώτατων σχολών του εσωτερικού.

- 17 Βάσει του νόμου 1225/1981, με την κοινή απόφαση ΕΔ 5/4/339, της 14ης Σεπτεμβρίου και 5ης Οκτωβρίου 1984, του Υπουργού Δημοσίων Έργων και του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων καθορίστηκε η διαδικασία χορηγήσεως, από το ΤΕΕ, της άδειας ασκήσεως του επαγγέλματος του μηχανικού.

Οι διαφορές της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

Υπόθεση C-422/09 (B. Βανδώρου)

- 18 Κατόπιν παρακολούθησε μαθημάτων μεταπτυχιακού επιπέδου και εξετάσεων στο London Guildhall University (Πανεπιστήμιο Guildhall του Λονδίνου) (Ηνωμένο Βασίλειο) κατά την περίοδο μεταξύ Σεπτεμβρίου 1994 και Φεβρουαρίου 1997, η Β. Βανδώρου απέκτησε τον μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών «Master of Business Administration». Κατά τη διάρκεια των σπουδών της, εργαζόταν στο Ηνωμένο Βασίλειο και, ειδικότερα, στην εταιρεία Elf Oil Ltd (στο εξής: Elf Oil).
- 19 Στις 15 Αυγούστου 1997 η Β. Βανδώρου ενεγράφη στο Σώμα Εγκεκριμένων Ορκωτών Λογιστών του Ηνωμένου Βασιλείου (Association of Chartered Certified Accountants, στο εξής: ACCA). Αφού ολοκλήρωσε επιτυχώς κύκλο σχετικών εξετάσεων και

κατόπιν συμπληρώσεως της απαιτούμενης εγκεκριμένης επαγγελματικής προϋπηρεσίας στον τομέα της λογιστικής/ελεγκτικής, έγινε επίσημο μέλος της επαγγελματικής αυτής οργανώσεως στις 17 Απριλίου 2000 και της απονεμήθηκε ο επαγγελματικός τίτλος του «Chartered Certified Accountant» (ελεγκτή/ορκωτού λογιστή). Κατά το ανωτέρω διάστημα, η Β. Βανδώρου εργαζόταν στην Ελλάδα στην ανώνυμη ελεγκτική εταιρεία Pricewaterhouse Coopers (στο εξής: Pricewaterhouse Coopers).

- 20 Στις 10 Απριλίου 2002 η Β. Βανδώρου υπέβαλε αίτηση στο ΣΑΕΙΤΤΕ, προκειμένου να της αναγνωρισθεί το δικαίωμα να ασκεί στην Ελλάδα το επάγγελμα του λογιστή-φοροτεχνικού.
- 21 Προσκόμισε πιστοποιητικά, τα οποία πιστοποιούσαν ότι είχε δικαίωμα ασκήσεως επαγγέλματος στο Ηνωμένο Βασίλειο ως «Chartered Certified Accountant» και τα οποία περιέγραφαν τις δραστηριότητες που περιλαμβάνει το επάγγελμα αυτό. Εξάλλου, επικαλέστηκε την επαγγελματική πείρα που απέκτησε στις Elf Oil και Pricewaterhouse Coopers και προσκόμισε τις αντίστοιχες βεβαιώσεις που εξέδωσαν οι εν λόγω εταιρίες.
- 22 Με την υπ' αριθ. 80/23.10.2004 πράξη (στο εξής: πρώτη προσβαλλομένη πράξη), το ΣΑΕΙΤΤΕ διαπίστωσε ότι το επάγγελμα του λογιστή είναι νομοθετικά κατοχυρωμένο τόσο στην Ελλάδα όσο και στο Ηνωμένο Βασίλειο και ότι η Β. Βανδώρου, ως κάτοχος του επαγγελματικού τίτλου «Chartered Certified Accountant», χορηγηθέντος από τον ACCA, επαγγελματική οργάνωση του Ηνωμένου Βασιλείου, έπρεπε να θεωρηθεί κάτοχος διπλώματος λογιστή σύμφωνα με την οδηγία 89/48 και το ΠΔ 165/2000. Το ΣΑΕΙΤΤΕ έκρινε, περαιτέρω, ότι στην περίπτωση της Β. Βανδώρου προσήκουν μέτρα αναπληρώσεως «λόγω ουσιωδών διαφορών στο πρόγραμμα σπουδών της, σε σχέση με την εκπαίδευση των λογιστών στην Ελλάδα». Αποφάσισε συνεπώς τη συγκρότηση τριμελούς επιτροπής προς εξειδίκευση του περιεχομένου των μέτρων που προσήκουν στην περίπτωση της αιτούσας.

- 23 Βάσει της αποφάσεως της τριμελούς αυτής επιτροπής, το ΣΑΕΙΤΤΕ επέβαλε ακολούθως με την υπ' αριθ. 89/25.10.2004 πράξη (στο εξής: δεύτερη προσβαλλόμενη πράξη) στη Β. Βανδώρου ως μέτρο αναπληρώσεως, προκειμένου να της αναγνωρισθεί το δικαίωμα ασκήσεως στην Ελλάδα του επαγγέλματος του λογιστή-φοροτεχνικού, την υποχρέωση να υποβληθεί σε δοκιμασία επάρκειας στο εσωτερικό δίκαιο και, συγκεκριμένα, στο εταιρικό, εμπορικό, εργατικό και φορολογικό δίκαιο, καθόσον η άσκηση του επαγγέλματος του λογιστή-φοροτεχνικού προϋποθέτει επακριβή γνώση του εθνικού δικαίου. Κατ' επίκληση του άρθρου 5 του ΠΔ 165/2000, για τη μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', τρίτο εδάφιο, της οδηγίας 89/48, το ΣΑΕΙΤΤΕ επισήμανε ότι η Β. Βανδώρου δεν μπορούσε να επιλέξει μεταξύ δοκιμασίας επάρκειας και πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής, δεδομένου ότι το επάγγελμα του λογιστή-φοροτεχνικού είναι επάγγελμα «η εξάσκηση του οποίου απαιτεί επακριβή γνώση του εθνικού δικαίου και ως προς το οποίο η παροχή συμβουλών ή/και συνδρομής σε θέματα εθνικού δικαίου αποτελεί ουσιώδες και σταθερό στοιχείο των επαγγελματικών δραστηριοτήτων».
- 24 Τέλος, το ΣΑΕΙΤΤΕ έκρινε ότι η επαγγελματική πείρα που η Β. Βανδώρου απέκτησε στην Ελλάδα στο πλαίσιο της εργασίας της στην Pricewaterhouse Coopers δεν μπορούσε να ληφθεί υπόψη. Συγκεκριμένα, δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 2, παράγραφος 5, του ΠΔ 165/2000, το οποίο ορίζει, όπως και το άρθρο 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 89/48, την «επαγγελματική πείρα» ως τη νόμιμη και πραγματική άσκηση του σχετικού επαγγέλματος σε ένα κράτος μέλος, δεδομένου ότι η Β. Βανδώρου δεν ήταν κάτοχος αδειάς ασκήσεως επαγγέλματος λογιστή στην Ελλάδα κατά το διάστημα που απέκτησε την εν λόγω πείρα.
- 25 Η Β. Βανδώρου άσκησε κατόπιν τούτου δύο αιτήσεις ακυρώσεως κατά της πρώτης και δεύτερης προσβαλλόμενης πράξεως αντιστοίχως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας.
- 26 Όσον αφορά την πρώτη προσβαλλόμενη πράξη, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι η πράξη αυτή έπρεπε να ακυρωθεί λόγω πλημμελούς αιτιολογίας, καθώς υποχρεώνει τη Β. Βανδώρου να υποβληθεί σε μέτρα αναπληρώσεως. Ειδικότερα, το

ΣΑΕΙΤΤΕ αρκέσθηκε να αναφερθεί, κατά τρόπο γενικό και αόριστο, σε «ουσιώδεις διαφορές στο πρόγραμμα σπουδών», ενώ όφειλε να αναφερθεί, κατά τρόπο ειδικό και συγκεκριμένο, στους τομείς γνώσεων τους οποίους αφορά η εκπαίδευση που έλαβε η Β. Βανδώρου και στους τομείς γνώσεων που καλύπτει το αντίστοιχο ελληνικό δίπλωμα, να εντοπίσει τις μεταξύ των τομέων αυτών διαφορές και, τέλος, να διατυπώσει κρίση, πλήρως και ειδικώς αιτιολογημένη, περί του ουσιώδους χαρακτήρα των εν λόγω διαφορών.

27 Όσον αφορά τη δεύτερη προσβαλλόμενη πράξη, το αιτούν δικαστήριο έκρινε ότι το κύρος αυτής εξαρτάται από το κύρος της πρώτης προσβαλλόμενης πράξεως και ότι, κατά συνέπεια, η ακύρωση της πρώτης συνεπάγεται την ακύρωση της δεύτερης.

28 Εντούτοις, το Συμβούλιο της Επικρατείας εκτιμά ότι, στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να εξετασθεί και ο λόγος ακυρώσεως, κατά τον οποίον η προσβαλλόμενη με την εν λόγω δεύτερη αίτηση πράξη αιτιολογείται πλημμελώς κατά το μέρος που, με την πράξη αυτήν, το ΣΑΕΙΤΤΕ εκτίμησε ότι, προκειμένου να κριθεί αν η Β. Βανδώρου θα υποβληθεί σε μέτρα αναπληρώσεως, δεν έπρεπε να ληφθεί καθόλου υπόψη η κτηθείσα στην Ελλάδα επαγγελματική πείρα της. Κατά την κρίση του αιτούντος δικαστηρίου, η εξέταση του λόγου τούτου είναι αναγκαία, προκειμένου, διά του εντοπισμού των ζητημάτων που οφείλει να ερευνήσει η Διοίκηση μετά την ακύρωση των προσβαλλόμενων πράξεων, να προσδιορισθούν επακριβώς οι υποχρεώσεις της κατά το στάδιο της συμμορφώσεως της προς την ακυρωτική απόφαση και να παρασχεθεί, έτσι, στη Β. Βανδώρου, λαμβανομένης υπόψη και της αρχής της οικονομίας της δίκης, πλήρης και αποτελεσματική δικαστική προστασία.

29 Υπό τις συνθήκες αυτές το Συμβούλιο της Επικρατείας αποφάσισε να αναστείλει την εκδίκαση της υποθέσεως και να θέσει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Κατά την έννοια της διατάξεως του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 89/48 [...], ως "επαγγελματική πείρα", λαμβανόμενη υπόψη από την αρμόδια

εθνική αρχή, προκειμένου να κριθεί αν οι γνώσεις που απέκτησε ο ενδιαφερόμενος λόγω της πείρας της αυτής είναι ικανές να καλύψουν, πλήρως ή εν μέρει, την ουσιαστική διαφορά μεταξύ των τομέων γνώσεων που καλύπτει η ληφθείσα από τον ενδιαφερόμενο εκπαίδευση στο κράτος μέλος προελεύσεως και των τομέων γνώσεων που καλύπτει το απαιτούμενο στο κράτος μέλος υποδοχής δίπλωμα, νοείται και η πείρα, η οποία συγκεντρώνει σωρευτικώς τα εξής χαρακτηριστικά:

- α) εκτήθη από τον ενδιαφερόμενο μετά την κτήση του διπλώματος που της εξασφαλίζει πρόσβαση σε συγκεκριμένο, νομοθετικώς κατοχυρωμένο, επάγγελμα στο κράτος μέλος προελεύσεως,

- β) εκτήθη στο πλαίσιο ασκηθείσης στο κράτος μέλος υποδοχής επαγγελματικής δραστηριότητας, η οποία δεν ταυτίζεται με το νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα, στο δικαίωμα ασκήσεως του οποίου στο κράτος μέλος υποδοχής αφορά η υποβληθείσα κατ' επίκληση της οδηγίας 89/48 [...] αίτηση του ενδιαφερομένου (και το οποίο δεν μπορεί, άλλωστε, να ασκηθεί νομίμως στο κράτος μέλος υποδοχής προ της αποδοχής της εν λόγω αιτήσεως), είναι, όμως, κατά τη σχετική ουσιαστική κρίση της αρμόδιας για την κρίση της αιτήσεως εθνικής αρχής, επαγγελματική δραστηριότητα εμφανιζόμενη ως συναφής με το ως άνω, νομοθετικώς κατοχυρωμένο, επάγγελμα και

- γ) κρίνεται, κατά την ουσιαστική εκτίμηση της προμνησθείσης εθνικής αρχής, ως ικανή, λόγω της ανωτέρω συναφείας, να καλύψει, τουλάχιστον εν μέρει, τις ουσιαστικές διαφορές μεταξύ των τομέων γνώσεων στους οποίους αφορά η εκπαίδευση που έλαβε ο ενδιαφερόμενος στο κράτος μέλος προελεύσεως και των τομέων γνώσεων που καλύπτει το αντίστοιχο δίπλωμα στο κράτος μέλος υποδοχής;»

Υπόθεση C-425/09 (B. Γιανκούλης)

- 30 Ο Β. Γιανκούλης είναι κάτοχος πτυχίου του Τμήματος Μηχανολογίας της Σχολής Τεχνολογικών Εφαρμογών του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (ΤΕΙ) Καβάλας (Ελλάδα) καθώς και του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών «Master of Science» του Ινστιτούτου Τεχνολογίας του Cranfield (Ηνωμένο Βασίλειο) στον τομέα της Μηχανικής Παραγωγικών Συστημάτων.
- 31 Στις 17 Απριλίου 1996 προσελήφθη από την ανώνυμη εταιρία με την επωνυμία «Ελληνική Βιομηχανία Αλουμινίου ΑΕ» (στο εξής: Ελληνική Βιομηχανία Αλουμινίου). Εργάστηκε στο Τμήμα Χυτηρίων αυτής μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 1997 ως υπομηχανικός συντηρήσεως και ως προϊστάμενος μηχανολογικής συντηρήσεως χυτηρίων μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2000.
- 32 Από τις 12 Ιουλίου 2000 ο Β. Γιανκούλης είναι μέλος του Institution of Mechanical Engineers (Ίδρυμα Μηχανολόγων Μηχανικών του Ηνωμένου Βασιλείου). Σύμφωνα με το από 8 Νοεμβρίου 2000 πιστοποιητικό του εν λόγω ιδρύματος, δικαιούται να χρησιμοποιεί τον τίτλο του «Chartered Engineer». Η εγγραφή του στο μητρώο των Chartered Engineers εχώρησε ενόψει των ακαδημαϊκών του προσόντων και της κτηθείσης στην Ελλάδα επαγγελματικής του πείρας.
- 33 Από 1ης Ιανουαρίου 2002 ο Β. Γιανκούλης εργάστηκε στο ενοποιημένο τμήμα χυτηρίων και συνεχούς χύτευσης της Ελληνικής Βιομηχανίας Αλουμινίου ως υπομηχανικός συντηρήσεως.

- 34 Στις 9 Μαρτίου 2001 ο Β. Γιανκούλης υπέβαλε αίτηση προς το ΣΑΕΙΤΤΕ, με την οποία ζήτησε να του αναγνωρισθεί το δικαίωμα ασκήσεως στην Ελλάδα του επαγγέλματος του μηχανολόγου μηχανικού. Εκτός από τα πιστοποιητικά περί της προαναφερθείσας ακαδημαϊκής του εκπαίδευσως, προσκόμισε και επιπλέον βεβαίωση σχετικά με την επαγγελματική του πείρα στην Ελληνική Βιομηχανία Αλουμινίου.
- 35 Κατόπιν πλειόνων συνεδριάσεων, στις οποίες αναβαλλόταν απλώς η έκδοση αποφάσεως επί της αιτήσεως, το ΣΑΕΙΤΤΕ αποφάσισε με το υπ' αριθ. 42/8.4.2002 πρακτικό του (στο εξής: τρίτη προσβαλλόμενη πράξη) ότι η εκπαίδευση του Β. Γιανκούλη στο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Καβάλας διέφερε ουσιωδώς από την αντίστοιχη προσφερόμενη στα Πολυτεχνικά Τμήματα των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της Ελλάδας και ότι η επαγγελματική του πείρα, που περιορίζεται στην Ελλάδα, δεν κτήθηκε στο πλαίσιο ασκήσεως του επαγγέλματος του μηχανολόγου μηχανικού. Το ΣΑΕΙΤΤΕ αποφάσισε, περαιτέρω, ότι στην περίπτωση του Β. Γιανκούλη προσηύχουν μέτρα αναπληρώσεως, προκειμένου να αντισταθμισθούν οι ουσιώδεις διαφορές στην εκπαίδευσή του, και συγκρότησε τριμελή επιτροπή προς εξειδίκευση του περιεχομένου αυτών των μέτρων αναπληρώσεως.
- 36 Η συγκροτηθείσα σχετικώς επιτροπή εισηγήθηκε, με το από 12 Νοεμβρίου 2002 πρακτικό της, την εξέταση του Β. Γιανκούλη ή την άσκηση του για τρία έτη σε τέσσερα γνωστικά αντικείμενα, προκειμένου να ανταποκριθεί στα θεματικά πεδία των βασικών γνώσεων του μηχανολόγου μηχανικού, και σε επτά γνωστικά αντικείμενα, προκειμένου να καλυφθούν οι τομείς γνώσεων ως προς το επάγγελμα του ηλεκτρολόγου μηχανικού.
- 37 Κατόπιν δύο ακόμη αναβολών λήψεως αποφάσεως, το ΣΑΕΙΤΤΕ εξέδωσε την υπ' αριθ. 87/21.9.2004 πράξη (στο εξής: τέταρτη προσβαλλόμενη πράξη), με την οποία αποφασίσθηκε να μην γίνει δεκτή η εισήγηση της ως άνω επιτροπής για την επιβολή στον αιτούντα μέτρων αναπληρώσεως αφορώντων το επάγγελμα του ηλεκτρολόγου μηχανικού. Έτσι, το ΣΑΕΙΤΤΕ επέβαλε στον Β. Γιανκούλη, ως μέτρα αναπληρώσεως, εξέταση ή άσκηση υπό επίβλεψη επί τρία έτη στα ακόλουθα γνωστικά αντικείμενα-

να του τομέα μηχανολόγου μηχανικού: «Θερμοτεχνική-Θερμοκινητήρες-Θερμικές εγκαταστάσεις. Ψυκτικές εγκαταστάσεις-Κλιματισμός. Ανυψωτικές εγκαταστάσεις. Υδραυλικές εγκαταστάσεις και αντλιοστάσια».

- 38 Ο Β. Γιανκούλης άσκησε κατόπιν τούτου αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας και ζήτησε την ακύρωση, μεταξύ άλλων της τρίτης και τέταρτης προσβαλλόμενης πράξεως.
- 39 Όσον αφορά την τρίτη προσβαλλόμενη πράξη, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι η πράξη αυτή έπρεπε να ακυρωθεί λόγω πλημμελούς αιτιολογίας, καθόσον επέβαλε στον Β. Γιανκούλη μέτρα αναπληρώσεως. Ειδικότερα, το ΣΑΕΙΤΤΕ αρκέσθηκε να αναφερθεί, κατά τρόπο γενικό και αόριστο, σε ουσιώδεις διαφορές στο πρόγραμμα σπουδών, ενώ όφειλε να αναφερθεί, κατά τρόπο ειδικό και συγκεκριμένο, στους τομείς γνώσεων τους οποίους αφορά η εκπαίδευση που έλαβε συνολικά ο αιτών και στους τομείς των γνώσεων οι οποίοι αποτελούν το περιεχόμενο των σπουδών που οδηγούν στην Ελλάδα στην απόκτηση διπλώματος παρέχοντος, κατά νόμο, δικαίωμα ασκήσεως των νομοθετικά κατοχυρωμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων του μηχανολόγου μηχανικού, να εντοπίσει τις μεταξύ των τομέων αυτών διαφορές και, τέλος, να διατυπώσει κρίση, πλήρως και ειδικώς αιτιολογημένη, περί του ουσιώδους χαρακτήρα των εν λόγω διαφορών.
- 40 Όσον αφορά την τέταρτη προσβαλλόμενη πράξη, το αιτούν δικαστήριο έκρινε ότι το κύρος αυτής εξαρτάται από το κύρος της τρίτης προσβαλλόμενης πράξεως και ότι, κατά συνέπεια, η ακύρωση της τρίτης συνεπάγεται την ακύρωση της τέταρτης.
- 41 Εντούτοις, το Συμβούλιο της Επικρατείας εκτιμά ότι, στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να εξετασθεί και ο λόγος ακυρώσεως, κατά τον οποίον η προσβαλλόμενη με την εν λόγω τέταρτη πράξη αιτιολογείται πλημμελώς κατά το μέρος που, υιοθετώντας την εισήγηση της τριμελούς επιτροπής, το ΣΑΕΙΤΤΕ έκρινε ότι κατά την επιβολή μέτρων

αναπληρώσεως δεν ήταν ληπτέα υπόψη η κτηθείσα στην Ελλάδα επαγγελματική πείρα του αιτούντος. Κατά την κρίση του αιτούντος δικαστηρίου, η εξέταση του λόγου αυτού δεν είναι αλυσιτελής, αλλά αποβαίνει, αντιθέτως, αναγκαία, προκειμένου, διά του εντοπισμού των ζητημάτων που οφείλει να ερευνήσει η Διοίκηση μετά την ακύρωση των προσβαλλόμενων πράξεων, να προσδιορισθούν επαρκώς οι υποχρεώσεις της κατά το στάδιο της συμμορφώσεώς της προς την ακυρωτική απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου και να παρασχεθεί, έτσι, στον Β. Γιανκούλη –λαμβανομένης υπ’ όψη και της αρχής της οικονομίας της δίκης– πλήρης και αποτελεσματική δικαστική προστασία.

42 Στο πλαίσιο της εξετάσεως αυτού του λόγου ακυρώσεως, το αιτούν δικαστήριο έχει αμφιβολίες ως προς το ζήτημα αν η επαγγελματική πείρα που απέκτησε ο Β. Γιανκούλης μετά την απόκτηση του τίτλου του «Chartered Engineer» συνιστά «επαγγελματική πείρα» που πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την εφαρμογή του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, της οδηγίας 89/48.

43 Υπό τις συνθήκες αυτές το Συμβούλιο της Επικρατείας αποφάσισε να αναστείλει την εκδίκαση της υποθέσεως και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Ο όρος “επαγγελματική πείρα” στην διάταξη του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, της οδηγίας 89/48 [...] αντιστοιχεί στον όρο “επαγγελματική πείρα”, του οποίου ο ορισμός δίδεται στο άρθρο 1, στοιχείο ε΄, της ίδιας οδηγίας, και μπορεί να νοηθεί ως η πείρα που συγκεντρώνει σωρευτικώς τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

α) εκτήθη από τον ενδιαφερόμενο μετά την κτήση του διπλώματος που του εξασφαλίζει πρόσβαση σε συγκεκριμένο, νομοθετικώς κατοχυρωμένο, επάγγελμα στο κράτος μέλος προελεύσεως,

- β) εκτήθη στο πλαίσιο ασκήσεως του αυτού επαγγέλματος για το οποίο υποβάλλεται η κατ' επίκληση της οδηγίας 89/48 [...] αίτηση (βλ. τους όρους “the profession concerned”, “la profession concernée”, “der betreffende Beruf”, που χρησιμοποιούνται στο αγγλικό, γαλλικό και γερμανικό κείμενο της οδηγίας, αντιστοίχως) και
- γ) η εν λόγω επαγγελματική δραστηριότητα έχει ασκηθεί νομίμως, ήτοι υπό τους όρους και προϋποθέσεις της σχετικής νομοθεσίας του κράτους μέλους, στο οποίο έλαβε χώρα, ούτως ώστε να αποκλείεται η συνεκτίμηση πείρας κτηθείσης στο συγκεκριμένο επάγγελμα στο κράτος μέλος υποδοχής προ της αποδοχής της αιτήσεως, εφ' όσον στο κράτος μέλος υποδοχής το συγκεκριμένο επάγγελμα δεν μπορεί να ασκηθεί νομίμως προ της αποδοχής της αιτήσεως [υπό την επιφύλαξη βεβαίως εφαρμογής του άρθρου 5 της οδηγίας, που επιτρέπει υπό όρους –προς πραγματοποίηση επαγγελματικής εκπαίδευσεως που δεν έγινε στο κράτος μέλος προελεύσεως– την άσκηση του επαγγέλματος στο κράτος μέλος υποδοχής με τη βοήθεια αναγνωρισμένου επαγγελματία];»

Υπόθεση C-426/09 (I. Ασκοξυλάκης)

⁴⁴ Ο Ι. Ασκοξυλάκης είναι κάτοχος πτυχίου Φυσικής του Τμήματος Φυσικής του Πανεπιστημίου Κρήτης (Ελλάδα) καθώς και μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης στη Μηχανολογία των Επικοινωνιών του Τμήματος Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Πληροφορικής του Πολυτεχνείου του Μονάχου (Γερμανία). Το δίπλωμα αυτό του παρέχει το δικαίωμα να ασκεί στη Γερμανία επαγγελματικές δραστηριότητες στον τομέα της μηχανικής επικοινωνιών, οι οποίες είναι νομοθετικά ρυθμιζόμενες στη χώρα αυτή.

⁴⁵ Στις 21 Οκτωβρίου 2003 ο Ι. Ασκοξυλάκης υπέβαλε αίτηση προς το ΣΑΕΙΤΤΕ, με την οποία ζήτησε να του αναγνωρισθεί το δικαίωμα ασκήσεως στην Ελλάδα του

επαγγέλματος του μηχανικού επικοινωνιών. Μαζί με τα σχετικά με την ακαδημαϊκή εκπαίδευσή του δικαιολογητικά, προσκόμισε επιπροσθέτως και βεβαίωση του Ινστιτούτου Πληροφορικής του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας (στο εξής: ΙΤΕ) ότι είχε συνάψει σύμβαση μισθώσεως έργου για το χρονικό διάστημα από την 1η Αυγούστου 2002 έως τις 28 Φεβρουαρίου 2003 στο πλαίσιο ερευνητικών προγραμμάτων του Ινστιτούτου και ότι από την 1η Μαρτίου 2003 εργάστηκε ως ειδικός τεχνικός επιστήμων και ειδικότερα στο Εργαστήριο «Τηλεπικοινωνιών και Δικτύων». Κατόπιν αιτήσεως του ΣΑΕΙΤΤΕ, ο Ι. Ασκοξυλάκης προσκόμισε επιπροσθέτως δεύτερη βεβαίωση του ΙΤΕ, στην οποία περιγραφόταν το αντικείμενο της εργασίας του εντός του εν λόγω Ινστιτούτου.

⁴⁶ Με την υπ' αριθ. 87/21.9.2004 πράξη του (στο εξής: πέμπτη προσβαλλόμενη πράξη), το ΣΑΕΙΤΤΕ αποφάσισε την επιβολή στον Ι. Ασκοξυλάκη μέτρων αναπληρώσεως, ώστε να καλυφθούν οι διαφορές στους τομείς γνώσεων που είναι ουσιωδώς διαφορετικοί από εκείνους που καλύπτονται από την παρεχομένη στα ελληνικά Πολυτεχνεία εκπαίδευση για το επάγγελμα του μηχανικού ηλεκτρονικών υπολογιστών, τηλεπικοινωνιών και δικτύων στην Ελλάδα. Το ΣΑΕΙΤΤΕ αποφάσισε εξάλλου τη συγκρότηση τριμελούς επιτροπής, προκειμένου να εξειδικεύσει το περιεχόμενο αυτών των μέτρων αναπληρώσεως.

⁴⁷ Η συσταθείσα επιτροπή, με το από 10 Φεβρουαρίου 2005 πρακτικό της, εισηγήθηκε δοκιμασία επάρκειας ή πρακτική άσκηση προσαρμογής επί τρία έτη στους εξής τομείς γνωστικών αντικειμένων: «Α. Σχεδιασμός ψηφιακών, ηλεκτρικών και αναλογικών κυκλωμάτων. Ανάλυση δικτύων. Β. Τομέας Υπολογιστών. Συστήματα Μικροϋπολογιστών. Λειτουργικά Συστήματα Υπολογιστών. Σχεδιασμός και Υλοποίηση Γλωσσών Προγραμματισμού. Αλγόριθμοι και Πολυπλοκότητα. Δομές και Βάσεις δεδομένων. Τεχνολογία Λογισμικού. Γ. Τηλεπικοινωνίες και Δίκτυα. Διαμόρφωση, Φώραση, Εκτίμηση και Διάδοση Σημάτων. Ασύρματες ζεύξεις και Διάδοση. Διαδίκτυο και εφαρμογή του.»

⁴⁸ Με το υπ' αριθ. 96/8.3.2005 πρακτικό του (στο εξής: έκτη προσβαλλόμενη πράξη), το ΣΑΕΙΤΤΕ αποφάσισε να υιοθετήσει την εισήγηση αυτή και επέβαλε τα προαναφερθέντα μέτρα αναπληρώσεως στον Ι. Ασκοξυλάκη, χωρίς να λάβει υπόψη την επαγγελματική του πείρα εντός του ΙΤΕ.

- 49 Ο Ι. Ασκοξυλάκης άσκησε κατόπιν τούτου αίτηση ακυρώσεως μεταξύ άλλων κατά της πέμπτης και έκτης προσβαλλόμενης πράξεως.
- 50 Κατά πρώτον, όσον αφορά την πέμπτη προσβαλλόμενη πράξη, το Συμβούλιο της Επικρατείας κρίνει ότι η πράξη αυτή πρέπει να ακυρωθεί, καθόσον επιβάλλει στον Ι. Ασκοξυλάκη μέτρα αναπληρώσεως. Ειδικότερα, το ΣΑΕΙΤΤΕ αρκέσθηκε να αναφερθεί, κατά τρόπο γενικό και άοριστο, σε ουσιώδεις διαφορές στο πρόγραμμα σπουδών, ενώ όφειλε να αναφερθεί, κατά τρόπο ειδικό και συγκεκριμένο, στους τομείς γνώσεων, στους οποίους αφορά η εκπαίδευση που έλαβε συνολικά ο Ι. Ασκοξυλάκης και στους τομείς των γνώσεων, οι οποίοι αποτελούν το περιεχόμενο των σπουδών που οδηγούν στην Ελλάδα στην απόκτηση διπλώματος παρέχοντας, κατά νόμο, δικαίωμα ασκήσεως των νομοθετικά κατοχυρωμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων του ηλεκτρολόγου μηχανικού, να εντοπίσει τις μεταξύ των τομέων αυτών διαφορές και, τέλος, να διατυπώσει κρίση, πλήρως και ειδικώς αιτιολογημένη, περί του ουσιώδους χαρακτήρα των εν λόγω διαφορών.
- 51 Όσον αφορά, κατά δεύτερον, την έκτη προσβαλλόμενη πράξη, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι το κύρος αυτής εξαρτάται από το κύρος της πέμπτης προσβαλλόμενης πράξεως και ότι, κατά συνέπεια, εκ μόνης της ακυρώσεως της πέμπτης πράξεως, ακυρωτέα αποβαίνει σε κάθε περίπτωση και η έκτη.
- 52 Εντούτοις, το Συμβούλιο της Επικρατείας εκτιμά ότι, στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να εξετασθεί και ο λόγος ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται ότι η έκτη προσβαλλόμενη πράξη αιτιολογείται πλημμελώς, κατά το μέρος που με αυτό το ΣΑΕΙΤΤΕ δεν έλαβε υπ' όψη την επαγγελματική πείρα που επικαλέσθηκε και απέδεδξε ο Ι. Ασκοξυλάκης. Κατά την κρίση του αιτούντος δικαστηρίου, η εξέταση του λόγου αυτού δεν είναι αλυσιτελής, αλλά αποβαίνει, αντιθέτως, αναγκαία, προκειμένου, διά του εντοπισμού των ζητημάτων που οφείλει να ερευνήσει η Διοίκηση μετά την ακύρωση των προσβαλλόμενων πράξεων, να προσδιορισθούν επαρκώς οι υποχρεώσεις της κατά το στάδιο της συμμορφώσεώς της προς την ακυρωτική απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου και να παρασχεθεί, έτσι, στον Ι. Ασκοξυλάκη –λαμβανομένης υπόψη και της αρχής της οικονομίας της δίκης– πλήρης και αποτελεσματική δικαστική προστασία.

- 53 Στο πλαίσιο της εξετάσεως αυτού του λόγου ακυρώσεως, το αιτούν δικαστήριο έχει αμφιβολίες ως προς το ζήτημα αν η απασχόληση του Ι. Ασκοξυλάκη εντός του ΙΤΕ συνιστά «επαγγελματική πείρα» που πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την εφαρμογή του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 89/48.
- 54 Υπό τις συνθήκες αυτές το Συμβούλιο της Επικρατείας αποφάσισε να αναστείλει την εκδίκαση της υποθέσεως και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Ο όρος “επαγγελματική πείρα” στην διάταξη του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 89/48 [...] αντιστοιχεί στον όρο “επαγγελματική πείρα”, του οποίου ο ορισμός δίδεται στο άρθρο 1, στοιχείο ε', της ίδιας οδηγίας, και μπορεί να νοηθεί ως η πείρα που συγκεντρώνει σωρευτικώς τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- α) εκτήθη από τον ενδιαφερόμενο μετά την κτήση του διπλώματος που του εξασφαλίζει πρόσβαση σε συγκεκριμένο, νομοθετικώς κατοχυρωμένο, επάγγελμα στο κράτος μέλος προελεύσεως,
- β) εκτήθη στο πλαίσιο ασκήσεως του αυτού επαγγέλματος για το οποίο υποβάλλεται η κατ' επίκληση της οδηγίας 89/48 [...] αίτηση (βλ. τους όρους “the profession concerned”, “la profession concernée”, “der betreffende Beruf”, που χρησιμοποιούνται στο αγγλικό, γαλλικό και γερμανικό κείμενο της οδηγίας, αντιστοίχως) και
- γ) η εν λόγω επαγγελματική δραστηριότητα έχει ασκηθεί νομίμως, ήτοι υπό τους όρους και προϋποθέσεις της σχετικής νομοθεσίας του κράτους μέλους, στο οποίο έλαβε χώρα, ούτως ώστε να αποκλείεται η συνεκτίμηση πείρας κτηθείσης στο συγκεκριμένο επάγγελμα στο κράτος μέλος υποδοχής προ της αποδοχής της

αιτήσεως, εφόσον στο κράτος μέλος υποδοχής το συγκεκριμένο επάγγελμα δεν μπορεί να ασκηθεί νομίμως προ της αποδοχής της αιτήσεως [υπό την επιφύλαξη βεβαίως εφαρμογής του άρθρου 5 της οδηγίας, που επιτρέπει υπό όρους –προς πραγματοποίηση επαγγελματικής εκπαίδευσεως που δεν έγινε στο κράτος μέλος προελεύσεως– την άσκηση του επαγγέλματος στο κράτος μέλος υποδοχής με την βοήθεια αναγνωρισμένου επαγγελματία];»

- 55 Με την από 3ης Φεβρουαρίου 2009 διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου, αποφασίστηκε η ένωση των υποθέσεων C-422/09, C-425/09 και C-426/09 προς διευκλίνηση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

- 56 Από τις δικογραφίες που διαβιβάστηκαν στο Δικαστήριο προκύπτει ότι και οι τρεις αιτούντες στην κύρια δίκη επιθυμούν να ασκήσουν νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα σε άλλο κράτος μέλος. Στην περίπτωση όλων των αιτούντων το ΣΑΕΙΤΤΕ διαπίστωσε ουσιώδεις διαφορές μεταξύ της εκπαίδευσεως των αιτούντων στην κύρια δίκη και της εκπαίδευσεως που παρέχεται κατά κανόνα με σκοπό την άσκηση των αντίστοιχων επαγγελμάτων στην Ελλάδα, κατά συνέπεια δε, η εν λόγω αρχή έκρινε αναγκαία την επιβολή μέτρων αναπληρώσεως, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 4 της οδηγίας 89/48.
- 57 Καθορίζοντας το εύρος των εν λόγω μέτρων αναπληρώσεως, ο ΣΑΕΙΤΤΕ έκρινε ότι η πείρα των αιτούντων στην κύρια δίκη δεν ήταν δυνατό να ληφθεί υπόψη, και τούτο χωρίς να εξετάσει αν η πείρα αυτή ήταν ικανή να καλύψει, πλήρως ή μερικώς, τις προαναφερθείσες ουσιώδεις διαφορές στον τομέα της εκπαίδευσεως.

- 58 Με τα προδικαστικά του ερωτήματα, τα οποία σκόπιμο είναι να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσία να διευκρινιστεί κατά πόσο εθνική αρχή επιφορτισμένη με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων που αποκτήθηκαν σε άλλα κράτη μέλη υποχρεούται να λαμβάνει υπόψη, προβλέποντας ενδεχομένως μέτρα αναπλήρωσεως προς κάλυψη των ουσιωδών διαφορών μεταξύ της εκπαίδευσέως του αιτούντος και της εκπαίδευσέως που απαιτεί το κράτος μέλος υποδοχής, πείρα ικανή να καλύψει, πλήρως ή μερικώς, τις εν λόγω διαφορές.
- 59 Συναφώς, επιβάλλεται εξαρχής η διαπίστωση ότι η πείρα που απέκτησαν στο πλαίσιο της εργασίας τους οι αιτούντες της κύριας δίκης, κατά τα παρασχεθέντα στο Δικαστήριο στοιχεία, δεν είναι δυνατό να συνιστά «επαγγελματική πείρα» κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 89/48.
- 60 Ειδικότερα, ο όρος αυτός αφορά, όπως προκύπτει από τον ορισμό της διατάξεως αυτής, σε συνδυασμό με το άρθρο 1, στοιχεία α', γ' και δ', της ίδιας οδηγίας, την άσκηση νομοθετικά κατοχυρωμένων δραστηριοτήτων, η πρόσβαση στις οποίες ή η άσκηση αυτών εξαρτάται κατά κανόνα, σύμφωνα με νομοθετικές ή κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις, από την κατοχή «διπλώματος» κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου 1, στοιχείο α'.
- 61 Ειδικότερα, η πείρα που απέκτησαν οι αιτούντες στην κύρια δίκη πριν την απόκτηση του διπλώματος που τους παρέχει το δικαίωμα ασκήσεως του επίμαχου επαγγέλματος σε κράτος μέλος δεν είναι δυνατό να περιλαμβάνει την άσκηση τέτοιου είδους νομοθετικώς κατοχυρωμένων δραστηριοτήτων. Αυτό ισχύει ιδίως στην περίπτωση της επαγγελματικής πείρας που απέκτησε η Β. Βανδώρου στις Elf Oil και Pricewaterhouse Coopers πριν γίνει μέλος του ACCA καθώς και της πείρας που απέκτησε ο Β. Γιανκούλης στην Ελληνική Βιομηχανία Αλουμινίου πριν γίνει μέλος του Ιδρύματος Μηχανολόγων Μηχανικών του Ηνωμένου Βασιλείου.

- 62 Εξάλλου, δεν είναι, καταρχήν, δυνατό να θεωρηθεί άσκηση νομοθετικώς κατοχυρωμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων, ακόμη και μετά την απόκτηση διπλώματος παρέχοντας το δικαίωμα ασκήσεως του επίμαχου επαγγέλματος σε κράτος μέλος, ούτε απασχόληση σε άλλο κράτος μέλος, στο οποίο δεν έχει ακόμη αποκτηθεί η άδεια ασκήσεως του επαγγέλματος αυτού.
- 63 Επομένως, η πείρα που απέκτησε η Β. Βανδώρου στην Pricewaterhouse Coopers, εργαζόμενη στην Ελλάδα, μετά την απόκτηση της ιδιότητας μέλους του ACCA δεν είναι δυνατό να χαρακτηριστεί «επαγγελματική πείρα» κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 89/48. Το ίδιο ισχύει και για την πείρα που απέκτησε ο Β. Γιανκούλης στην Ελληνική Βιομηχανία Αλουμινίου, αφότου έγινε μέλος του Ιδρύματος Μηχανολόγων Μηχανικών του Ηνωμένου Βασιλείου και την πείρα που απέκτησε ο Ι. Ασκοξυλάκης στο ΙΤΕ.
- 64 Συνεπώς, δεν προκύπτει από το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 89/48 υποχρέωση συνεκτιμήσεως πείρας, όπως αυτή των αιτούντων στην κύρια δίκη, η οποία δεν είναι «επαγγελματική πείρα» κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο ε', της οδηγίας αυτής.
- 65 Υπογραμμίζεται, εντούτοις, ότι τα μέτρα που λαμβάνονται προς εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης πρέπει να είναι σύμφωνα με τις γενικές αρχές του δικαίου αυτού, ιδίως την αρχή της αναλογικότητας. Συνάγεται, συναφώς, από τη νομολογία του Δικαστηρίου ότι το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 της οδηγίας 89/48, το οποίο ρητώς επιτρέπει μέτρα αναπληρώσεως, πρέπει να περιορίζεται στις περιπτώσεις όπου τα μέτρα αυτά αποδεικνύονται ανάλογα προς τον επιδιωκόμενο σκοπό (βλ. αποφάσεις της 19ης Ιανουαρίου 2006, C-330/03, Colegio, Συλλογή 2006, σ. I-801, σκέψη 24, και της 17ης Απριλίου 2008, C-197/06, Van Leuken, Συλλογή 2008, σ. I-2627, σκέψη 39).

- 66 Όπως έχει, εξάλλου, ήδη διευκρινίσει το Δικαστήριο, ενδέχεται να συνιστά μη δικαιολογημένο εμπόδιο στην πραγματική άσκηση των θεμελιωδών ελευθεριών που κατοχυρώνουν τα άρθρα 39 ΕΚ και 43 ΕΚ τυχόν παράλειψη συνεκτιμήσεως από τις αρμόδιες εθνικές αρχές που είναι επιφορτισμένες με την αναγνώριση αποκτηθέντων σε άλλο κράτος μέλος επαγγελματικών τίτλων των σχετικών γνώσεων και των προσόντων που έχει αποκτήσει σε άλλο κράτος μέλος ο ενδιαφερόμενος, ο οποίος επιδιώκει να ασκήσει, στο εθνικό έδαφος, επάγγελμα, η πρόσβαση στο οποίο εξαρτάται, δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, από δίπλωμα ή επαγγελματική κατάρτιση (βλ., κατ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 7ης Μαΐου 1991, C-340/89, Βλασσοπούλου, Συλλογή 1991, σ. I-2357, σκέψη 15, και της 8ης Ιουλίου 1999, C-234/97, Fernández de Bobadilla, Συλλογή 1999, σ. I-4773, σκέψη 33).
- 67 Πριν επιβληθούν μέτρα αναπληρώσεως προς κάλυψη των διαφορών μεταξύ της εκπαίδευσως που παρέχεται στο κράτος μέλος προελεύσεως και της εκπαίδευσως που παρέχεται στο κράτος μέλος υποδοχής του ενδιαφερομένου, στις αρμόδιες εθνικές αρχές απόκειται, συνεπώς, να εκτιμήσουν αν ο ενδιαφερόμενος μπορεί να επικαλεστεί τις γνώσεις που απέκτησε, συμπεριλαμβανομένων των γνώσεων που απέκτησε στο κράτος μέλος υποδοχής, στο πλαίσιο πρακτικής εξασκήσεως, προκειμένου να αποδείξει ότι κατέχει τις γνώσεις που απαιτεί το εν λόγω κράτος (βλ., κατ' αυτή την έννοια, προπαρατεθείσα απόφαση Βλασσοπούλου, σκέψη 20, προπαρατεθείσα C-234/97, Fernández de Bobadilla, σκέψη 33, της 13ης Νοεμβρίου 2003, C-313/01, Morgenbesser, Συλλογή 2003, σ. I-13467, σκέψη 62, και, πιο πρόσφατη, της 10ης Δεκεμβρίου 2009, C-345/08, Peśla, Συλλογή 2009, σ. I-11677, σκέψη 41).
- 68 Ασφαλώς, η πείρα που αποκτάται κατά την άσκηση του επίμαχου νομοθετικώς κατοχυρωμένου επαγγέλματος στο κράτος μέλος προελεύσεως είναι συνήθως η πλέον κρίσιμη κατά την εκτίμηση αυτή, γεγονός που δικαιολογεί πλήρως την υποχρέωση που επιβάλλει ρητώς στην αρμόδια αρχή του κράτους μέλους υποδοχής το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 89/48, να λαμβάνει υπόψη τέτοιου είδους πείρα.
- 69 Εντούτοις, καθόσον κάθε είδους πείρα κατά την άσκηση συγγενών δραστηριοτήτων είναι ικανή να αυξήσει τις γνώσεις του αιτούντος, στην αρμόδια αρχή απόκειται να λαμβάνει υπόψη κάθε είδους πείρα, χρήσιμη για την άσκηση του επαγγέλματος, στο

οποίο ζητείται η πρόσβαση. Η ακριβής σημασία που πρέπει να προσδοθεί στην πείρα αυτή καθορίζεται από την αρμόδια αρχή υπό το πρίσμα των συγκεκριμένων καθηκόντων που ασκήθηκαν, των γνώσεων που αποκτήθηκαν και εφαρμόστηκαν κατά την εκτέλεση των καθηκόντων αυτών καθώς και των αρμοδιοτήτων που ανατέθηκαν και του βαθμού ανεξαρτησίας που παραχωρήθηκε στον εν λόγω ενδιαφερόμενο.

- 70 Στο πλαίσιο αυτό, επισημαίνεται ότι, συνήθως, η άσκηση δραστηριοτήτων συναφών με νομοθετικώς κατοχυρωμένη δραστηριότητα υπό τον έλεγχο και την ευθύνη νομίμως αναγνωρισμένου επαγγελματία στο κράτος μέλος υποδοχής, καίτοι δεν συνιστά αυτή καθεαυτή άσκηση του οικείου νομοθετικώς κατοχυρωμένου επαγγέλματος στο εν λόγω κράτος μέλος, παρέχει στον ενδιαφερόμενο χρήσιμες γνώσεις αναμφισβήτητης αξίας. Μολονότι, όπως υποστήριξε και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δεν είναι δυνατό να εξισωθεί η νομίμως κτηθείσα με τη μη νομίμως κτηθείσα πείρα, εντούτοις, αντιθέτως προς τις ανησυχίες που εξέφρασε η Ελληνική Κυβέρνηση στην επ' ακροατηρίου διαδικασία, η άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας όπως η ανωτέρω περιγραφείσα δεν μπορεί να θεωρηθεί παράνομη, δεδομένου ότι ο ενδιαφερόμενος δεν ασκεί ο ίδιος το κατοχυρωμένο επάγγελμα.
- 71 Πρέπει να προστεθεί ότι η υποχρέωση συνεκτιμήσεως του συνόλου της σχετικής πείρας του ενδιαφερομένου δεν παύει να υφίσταται λόγω της εκδόσεως οδηγιών σχετικά με την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων (βλ., κατ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 14ης Σεπτεμβρίου 2000, C-238/98, Hocsmán, C-238/98, Συλλογή 2000, σ. I-6623, σκέψεις 23 και 31, της 16ης Μαΐου 2002, C-232/99, Επιτροπή κατά Ισπανίας, Συλλογή 2002, σ. I-4235, σκέψη 22, καθώς και προπαρατεθείσα Morgenbesser, σκέψη 58).
- 72 Κατόπιν όλων των προεκτεθέντων, πρέπει να δοθεί η απάντηση στα υποβληθέντα ερωτήματα ότι εθνική αρχή επιφορτισμένη με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων που αποκτήθηκαν σε άλλα κράτη μέλη, υποχρεούται δυνάμει των άρθρων 39 ΕΚ και 43 ΕΚ να λαμβάνει υπόψη, προβλέποντας ενδεχομένως μέτρα αναπληρώσεως προς κάλυψη των ουσιωδών διαφορών μεταξύ της εκπαιδεύσεως του

αιτούντος και της εκπαίδευσως που απαιτεί το κράτος μέλος υποδοχής, κάθε είδους πείρα που είναι ικανή να καλύψει, πλήρως ή μερικώς, τις εν λόγω διαφορές.

Επί των δικαστικών εξόδων

- ⁷³ Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (όγδοο τμήμα) αποφαινεται:

Εθνική αρχή επιφορτισμένη με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσώπων που αποκτήθηκαν σε άλλα κράτη μέλη υποχρεούται δυνάμει των άρθρων 39 ΕΚ και 43 ΕΚ να λαμβάνει υπόψη, προβλέποντας ενδεχομένως μέτρα αναπλήρωσεως προς κάλυψη των ουσιωδών διαφορών μεταξύ της εκπαίδευσως του αιτούντος και της εκπαίδευσως που απαιτεί το κράτος μέλος υποδοχής, κάθε είδους πείρα που είναι ικανή να καλύψει, πλήρως ή μερικώς, τις εν λόγω διαφορές.

(υπογραφές)